

Průběžná práce, SOC711 Rozvojová centra a periférie

Autor: Antonín Paleček 98347

Datum: 20.4.2007

Počet stran: 4

Země rozvinuté a rozvojové

Dnešní svět je světem nerovností v životních podmínkách a šancích mezi lidmi žijícími v rozvojových zemích nebo zemích rozvinutých. Mnoho národních i mezinárodních organizací se snaží tyto rozdíly mapovat, analyzovat a přicházet s návrhy na jejich řešení, ale tyto snahy zatím přinesly jen partikulární výsledky. Kde je však příčina rozdílů v ekonomické vyspělosti a tím i v saturaci životních potřeb lidí v jednotlivých zemích? Nemusíme se historicky vrátit až k biblickému příběhu Adama a Evy, kde Eva jablko ze zakázaného stromu utrhla, Adamovi kousnout dala a tím lidstvo o ráj přišlo a také počala populační exploze. Stačí se vrátit do vývojového stádia, které sociologie konceptualizovala jako společnost lovců a sběračů a kterým prošly podle archeologických nálezů všechny národy, nebo lépe řečeno v té době kmeny, na celém světě. Když však všechny národy stály na „stejně startovní čáře“, proč dnes existují tak propastné rozdíly?

Když provedeme komparaci jednotlivých zemí např. z hlediska klimatických podmínek, tj. podmínek pro efektivnost zemědělství nebo z hlediska dostupnosti nerostných surovin na vlastním území, pravděpodobně zjistíme, že existuje mnoho zemí s podobnými podmínkami a rozdílnou úrovní ekonomiky a také naopak. Zde tvoří výjimku snad jen země OPEK. Ani komparace fyzických dispozic nebo IQ příslušníků jednotlivých národů pravděpodobně nepřinese řešení naší otázky, navíc dnes ekonomicky nejrozvinutější zemí jsou USA, které jsou také nejvíce multietnické.

Zkusme začít od Maxe Webera a jeho díla *Protestantská etika a duch kapitalismu*. Zde je puritanismus protestantských náboženství, např. kalvinismus, uváděn jako příčina vzniku kapitalismu. Také známá rada Benjamina Franclina z první poloviny 18. st. Pro úspěšné podnikání – každou minutu věnovat získávání peněz a omezovat zbytečné výdaje. Shrnuto, zisk byl investován do rozvoje výroby, která konkurenčně vyžadovala rozvoj technologií a infrastruktury. Důležitou úlohu samozřejmě sehrála i změna myšlení šířená v pracích

tehdejších filozofů, např. Montesqueu, Voltaire, Locke a Hume. Na rozdíl od západu aristokracie v orientálních zemích, často s polyteistickým náboženstvím, směřovala zisk do okázalé spotřeby, tzn. Na jedné straně vyrůstaly nové výrobní provozy a na druhé honosné sídla a chrámy a pomyslné nůžky se počaly rozevírat.

To ovšem ještě není zdaleka vše. Rozvíjející se průmyslová kapitalistická výroba vyžadovala nové, co nejlevnější, surovinové zdroje a také nová odbytiště své produkce. Vyspělejší technika umožnila stavbu stále dokonalejšího loďstva a tak z přístavů západních námořních velmocí vyplouvaly flotily obchodních lodí s řadami děl po bocích, aby v Asii, Africe, Americe atd. získaly nové kolonie. Dnes je tato expanze nazývána politikou dělových člunů. Pro potvrzení explicitní převahy z puritanismu vzešlého kapitalismu nad tradičními společnostmi můžeme uvést, že i když byl střelný prach vynalezen v Číně, tak z čínské lodi nebylo na Anglii vystřeleno ani jednou, naopak však mnohokrát. Pro financování zabírání a udržování kolonií byly v duchu merkantilismu, jehož myšlenky pochází z 16. a 17. století, naplňovány pokladny královské, státní i obchodních společností drahými kovy importovanými právě z těchto kolonií. Pro koloniální mocnosti byl tento obchod ekonomickým přínosem a koloniím přinášel krvavé střety, drancování surovinových zdrojů a nelegitimní vládnoucí elity s cizím náboženstvím a kulturou. V některých koloniích, např. v Severní americe, Austrálii a Novém Zélandě, vytvořila migrace evropských novousedlíků majoritu populace a tyto země si posléze vybojovaly nezávislost. Takto nově vzniklé námořní kapitalistické mocnosti však také saturovaly své expanzivní potřeby. Mnohem složitější byla situace kolonií, které byly dekolonizovány až v polovině 20. století. Zde bylo znovuzískání suverenity často provázeno mocenskými a náboženskými konflikty, které ještě prohloubily koloniálně zděděné ekonomické a národnostní problémy. Jako zvláštní druh dekolonizace lze také uvést rozpad socialistického bloku a hlavně SSSR, protože pokud budeme kolonii konceptualizovat jako vojensky, politicky a ekonomicky ovládanou zemi, kde občané této země nemají občanství země ovládající, tak tyto požadavky např. tehdejší ČSSR splňovala.

Dnešní celosvětová ekonomická i politická situace je poměrně složitá. Západní země se poučily ze světové hospodářské krize v 30. letech 20. století, která umožnila vzestup nacionalismu, nástup fašistických vlád a rozpoutání Druhé světové války a pro stabilitu měn a mezinárodního obchodu založily Mezinárodní měnový fond a Světovou banku. Pro stabilitu západních ekonomik jsou tyto instituce přínosem, ale jejich přínos pro ekonomiky rozvojových zemí je diskutabilní. Zde jen stručně odkáží na ochranářskou obchodní politiku a politické vměšování spojené s finančními úvěry.

Zkusme nyní provést komparaci dvou bývalých britských kolonií, Číny a Indie. Obě země mají mnoho společného. Podobné náboženství, až do kolonizace feudální systém, přibližně shodný počet obyvatel, dnes jsou obě suvereními mocnostmi s technologickou vyspělostí pro vývoj a výrobu jaderných zbraní a jejich nosičů atd, ale obě země také nejsou schopny pro nezanedbatelnou část obyvatelstva zajistit základní životní potřeby, dostatek potravin, pitnou vodu a lékařskou péči. Perspektiva ekonomického rozvoje Číny je však mnohem optimističtější, ale kde mohou být tyto důvody? V Indii existovala kastovní stratifikace, tedy nulová intragenerační mobilita. Dnes je kastovní systém postaven mimo zákon, ale v podvědomí lidí stále přetrvává. Nejrozšířenější indické náboženství, Buddhismus, nemá prvky protestantské etiky a i proto je úzce svázán s tradicionalismem. I když jsou známé snahy o snížení nalidity, zůstávají bez explicitních výsledků. V Číně se po skončení Druhé světové války dostal k moci komunistický režim, dnes se o komunistickém hospodářství nedá hovořit, existují zde spíše prvky kapitalistického hospodářství, ale nedemokratická autoritativní vládnoucí elita, tj. vláda tvrdé ruky zůstává. Bez demokratického přístupu lidí k podílení se na rozhodování zde násilně proběhla institucionální sekularizace, kulturní revoluce a dnes je s tvrdými postihy regulována nalidita a potírána korupce. Pokud budeme sledovat jen ekonomický vývoj, bez ohledu na lidská práva, musíme Číně přiznat status prudce se rozvíjející země. „Statistiky uvádějí, že se mezi lety 1990 a 2002 dramaticky zlepšil stav v Číně, kde došlo ke snížení podvýživy téměř o polovinu. Příčinou je optimalizace distribuce potravin i přístupu k pitné vodě a modernizace zdravotnického vybavení.“ (Tožička, t. Chmelař, P. edd. 2006). Když nahlédneme do historie české země, zjistíme, že zrušení nevolnictví, náboženské svobody, tzv. Toleranční patent a povinnou školní docházku autoritativně nařídila již Marie Terezie v druhé polovině 18. století a institucionální sekularizace tehdy vlivné Křesťanské církve byla provedena o něco později. Je možno se domnívat, že i tyto reformy přispěly k tomu, že ČSR v době první republiky patřila mezi nejvyspělejší země světa. Tímto v žádném případě nechci obhajovat nedemokratické systémy, ovšem některým autoritativním nařízením některých „osvícených“ monarchů nelze upřít pozitivní důsledky pro další rozvoj.

Pokud kterákoliv země dospěla k demokracii a k podnikání na tržním principu, neobešla se bez široké lidské základny, tzn. Bez jednotlivých tříd s jejich potřebným vzděláním, odborností atd. Např. Wrightova nebo Erikson-Goldthorпова typologie sociálních tříd pro současné kapitalistické společnosti, „tabulky 2.2 a 2.3“ (Katrňák, T. 2005. 45, 50). Mnoho mladých lidí, synů a dcer ekonomických a mocenských celebrit z rozvojových zemí, dnes studuje na nejprestižnějších univerzitách po celém světě, ale to zdaleka nestačí. Snahou

všech politiků, tedy i z vyspělých zemí, by mělo být zpřístupnění nejen základního vzdělání, ale i středoškolského a vysokoškolského studia pro nejširší vrstvy obyvatelstva celé země a to nejen vzdělání technického rázu, ale i studium věd zabývajících se lidskými hodnotami. Bez sociální konstrukce instituce demokracie jako reality pro minoritu populace a následné institucionální a behaviorální sekularizace budou rozvojové země dosahovat úrovně dnešních rozvinutých zemí velice těžce. O sekularizaci zde hovořím jako o zmírnění vlivu náboženství na svobodné myšlení a rozhodování lidí, nikoliv o podstatě víry samotné, ať už jde o víru v Boha, božstva nebo např. vesmír.

Literatura

- (1) Katrňák, T: Třídní analýza a sociální mobilita. Centrum pro studium demokracie a kultury. 2005.
- (2) Tožička, t. Chmelař, P. edd: Czech republikk development cooperation. Divoké husy. 2006).